

Folkekirken's liturgiske hængeparti

Af Georg Klinting, organist og tidligere sognepræst

Kronik bragt den 14. september 2015 i Kristeligt Dagblad

For 23 år siden fik folkekirken ny autoriseret gudstjenesteliturgi. Lige så længe har folkekirken stået med et liturgisk hængeparti, idet alterbogen af 1992 indeholder hele to autoriserede gudstjenesteordninger. Ved siden af selve højmesseordningen er der en ordning for den såkaldte *"børnegudstjeneste på højmessens plads"*. Ordningens benævnelse fortæller, at børnegudstjenesten kan træde i stedet for den almindelige højmesse. Ikke hver søndag, men eksempelvis en gang om måneden.

Det interessante ved ordningen for børnegudstjeneste er, at den tillader en større frihed i udformningen. Fx kan præsten nøjes med en enkelt tekstlæsning, som ikke engang behøver at være dagens sædvanlige prædiketekst. Og de faste bønner kan langt hen erstattes af frit udformede bønner eller endog helt bortfalde. Friheden er ganske omfattende.

Ved siden af børnegudstjenesten på højmessens plads står så den klassiske højmesse, som er reguleret ned i mindste detalje lige fra anvisninger på, hvornår menigheden rejser sig op, til en rigoristisk bestemmelse, der lyder således: *"Præsten skal have menighedsrådets og biskoppens samtykke til, at der ved de faste gudstjenester foretages mindre ændringer af den autoriserede liturgi (anvendelse af ikke-autoriserede tekster, herunder tekster fra alterbogstillægget)"*.

Folkekirken har altså to ordninger for gudstjeneste på højmessens plads, og de står i et uforløst modsætningsforhold. Lige så velkommen liturgisk kreativitet er i børnegudstjenesten, lige så uvelkommen er den i højmessen. Nu blev børnegudstjenesten jo ikke lanceret som en liturgisk forsøgsordning, og der er ikke fra officielt hold lagt op til, at børnegudstjenesten på nogen måde skal afgive inspiration til højmessen. Problemet er bare, at højmessen i flere henseender lider af manglende fornyelse. Jeg mener, tiden må være inde til en ny fælles gudstjenesteordning, der er åben for den liturgiske fornyelse, der er brug for. Lad mig pege på nogle områder, hvor der er brug for nytænkning:

Det første er alterbogens status som autoriseret gudstjenestebog. Det er fint nok, at folkekirken har en alterbog med to tekstrækker, som sikrer, at man i løbet af to år kommer godt rundt i det bibelske landskab, men det er præsten, der står med det umiddelbare ansvar for, at de ord, hun eller han tager i sin mund, er til opbyggelse for menigheden. Hvis nu en præst ønsker at bede en anden bøn end den sædvanlige eller læse en anden bibeltekst end den autoriserede, bør vedkommende have ret til at gøre det uden først at skulle spørge biskop og menighedsråd om lov. Liturgiske håndfæstninger er en uting, fordi de underkender præsternes gode vilje og dømmekraft. Alterbogens tekstrækker bør derfor ikke være en bindende forskrift, men have vejledende status – på linje med at den autoriserede salmebog jo ikke dikterer præsterne deres salmevalg.

Det næste handler om kirkens rejse-sig-op-praksis. I de senere år spores en udbredt usikkerhed med hensyn til, hvornår man rejser sig i kirken. Måske påtager præsten sig så at fortælle folk det. Men liturgiske lad-os-rejse-os-kommandoer er ikke vejen frem. Ganske vist rejser folk sig, når de bliver bedt om det, men det hjælper ikke på, at kirkens rejse-sig-op-praksis er uden klar logik. Det er til at forstå, at man rejser sig for Guds majestæt, når velsignelsen lyses. Mindre indlysende er det, hvorfor man rejser sig for de bibelske læsestykker. Uforståeligt er det, at man sætter sig, når der skal synges. Man synger jo bedre i stående stilling.

Det bør ikke være kgl. autoriseret, hvornår man rejser sig op i kirken. Præst og menighed kan godt selv finde frem til, hvad der er værdigt og kan fungere på stedet.

Folkekirkenes dåbsritual er problematisk både ved barnedåb og ved dåb af voksne. Ved barnedåb skal præsten indlede med spørgsmålet: *"Er barnet hjemmedøbt?"* De ord burde jo have vægt, siden de er de første ord, der lyder ved døbefonten. Men hjemmedåb er forlængst gået af brug, og ingen aner, hvad præsten i grunden spørger om. Ordene er sort tale.

Senere spørger præsten barnet om troen, skønt enhver kan se, at trosbekendelsen er de voksnes ord og ikke barnets. Præsten spørger også barnet, om det vil døbes, skønt det er indlysende, at beslutningen om dåb er forældrenes og ikke barnets. Dåben foregår, som om barnet er en voksen og myndig person. På dette punkt skiller folkekirken sig markant ud fra de lutherske søsterkirker, hvor ingen tilspørger barnet om noget, og hvor dåbsbarnet derfor får lov at være til stede i dåbshandlingen som det lille umyndige menneskebarn, det er.

Ved dåb af voksne er der også vendt op og ned på tingene. Tidligere havde folkekirken et særskilt voksendåbsritual, men nu skal voksne døbes, som om de er spædbørn, der bæres frem for at blive velsignet af Vorherre. Også på dette punkt går folkekirken enegang i forhold til andre lutherske kirker.

Folkekirkeens dåbsritual trænger til et kærligt eftersyn. Det almindelige ønske om at bevare dåbens plads i højmissen kan kun fremhæve nødvendigheden af at sætte dåben på den teologiske dagsorden. Tillad mig at gøre opmærksom på min bog om dåben, som frit kan downloades fra www.georganist.dk/daab.html . Der finder man blandt andet et bud på, hvordan et nyt dåbsritual kunne se ud.

Nadverritualet er problematisk på i hvert fald to punkter. Det ene er ritualets forskrift om, at altergæster knæler. Ret beset er det en underlig ting at ligge på knæ under et måltid, og kravet om at knæle kan givetvis fremmedgøre folk fra at deltage i nadveren. Men traditionen med at knæle må ses i lyset af, at nadveren i gamle dage i regelen var forbundet med fælles skriftemål. Altergæsterne knælede under skriftemålet og blev liggende på deres knæ, når skriftemålet gik over i nadveren.

Nu er nadveren ikke et forlænget skriftemål og må i det hele taget ikke forveksles med skriftemålet. Nadveren handler ikke om os selv og vores mulige synderkendelse og anger. Den handler om, hvad den korsfæstede og opstandne mester har udrettet og vil dele med os. Nadveren er en tegnhandling, som er båret af Kristi løfte om at tage bolig i os med sin ånd. Kristus er den generøse vært, og vi nyder den udsøgte ære at være indbudte gæster. Af både teologiske og praktiske grunde burde det derfor være oplagt at stå op. Forestillingen om stående nadver i kirken kan i øvrigt ikke være helt fremmed, idet man jo allerede ved gudstjenester i det fri eller på plejehjem kender til at gennemføre nadver uden brug af alterskranke og knæfald.

Det andet, der skal påpeges, er uddelingsordene. Hvorfor skal præsten sige "*Dette er Jesu Kristi legeme*" og "*Dette er Jesu Kristi blod*" til hver enkelt? Ordenes pointe er uklar. Er det til ære for en langsomt opfattende menighed, at præsten siger de samme ord en masse gange, eller sker der en forvandling af brødet og vinen, i og med at ordene gentages? – I sin tid foreslog liturgikommissionen tavs uddeling. Det forslag mener jeg nok var værd at overveje.

Biskopperne sidder på "den liturgiske nøglemagt" i folkekirken. Jeg efterlyser nu, at de bruger deres magt til at sætte liturgisk besindelse højt på folkekirkeens dagsorden. Der er brug for et grundigt arbejde med gudstjenestens teologi. Og så er der brug for, at man nyttiggør og fremmer den liturgiske nytænkning, der allerede udfoldes på græsrodsplan. Biskopperne kunne yde deres bidrag ved at meddele præster og menigheder den nødvendige frihed til at omsætte liturgisk nytænkning til udvikling af højmissen.